

Szepesi Judit

Az online tanulás módszerei és eszközei, avagy gondolatok egy blended képzés margójára

Bevezető

A koronavírus miatt az ország közgyűjteményei bezártak, nem látogathatók, azonban a szakmai munka folytatódik a bezárt ajtók mögött, ennek köszönhetően a szolgáltatások különböző formái továbbra is elérhetők az online térben. A Könyvtári Intézet *Az online tanulás módszerei és eszközei* címmel 30 órás engedélyezett blended képzést hirdetett meg, személyes találkozókkal (október 21. és november 11.). A képzés célja, hogy a résztvevők megismerjék az online tanulás-hoz, tanulási környezethez kapcsolódó fogalmakat, jellemzőket, módszereket és eszközöket. A cikk szerzője mellett további két oktató működött közre a képzésben, jelen írás a képzés tapasztalatait a szerző szempontjából kívánja összegezni.

A tudásátadás és a könyvtárak

A tanulás-hoz és az oktatás-hoz szükséges elsődleges források egyike a könyvtár. Bár értékes anyagokat tárol, a tanulási tevékenységekhez való hozzájárulását a múltban nem ismerték el megfelelő mértékben.

Ennek okai a következők:

- Nyilvánosan nem hangoztatták az oktatás-hoz szükséges könyvtári anyagok fontosságát.

- A tanulók többsége (fizikailag) valóságos tantermekben szerezte bizonyítványait, diplomáit. A könyvtárlátogatások ugyan jótékonyak hatottak a tanulók ismeretfelhalmozására, de ezek nem minden esetben voltak kötelezőek.
- Az oktatásban hangsúlyos szerepet kapott az előadások és a kijelölt olvasmányok bemagolása és memorizálása, így a tanulók kevés kíváncsiságot, kezdeményezést vagy kritikus képességet mutattak.

Ezt a helyzetet enyhítette a tudomány és a technológia fejlődése és a különféle területekre történő szakosodás. Következésképpen a hangsúly az oktatási tevékenységekről átkerült a tanulási tevékenységekre, amelyek több közreműködést kívánnak meg a tanulóktól, és a résztvevők intenzív bevonását igénylik. Ezek az erők nemcsak az oktatási szektort irányították a tanításhoz és tanuláshoz szükséges új eszközök átgondolására és megalkotására, hanem rávilágítottak a könyvtárak kiegészítő és hiánypótló szerepére is.

Forrás: <https://pixabay.com/hu/>

Blended képzés

Először is tisztázzuk, mit jelent a blended képzés fogalma. Meghatározásunk szerint: a blended képzés olyan oktatásmódszertani megoldás, amely egymásba integrálja a jelenléti oktatási tevékenységet az online oktatási tevékenységekkel, az irányított tanulást az önszabályozó tanulással és a szinkron kommunikációt az aszinkron kommunikációval.

A blended képzési forma meglehetősen hatékony, és jelentős népszerűség övezi, mert nemcsak a pusztá önképzést helyezi fókuszba, hanem a közvetlen, személyes konzultációnak is helyet ad, valamint lehetővé teszi az elméleti és gyakorlati oktatást korszerű eszközök bevonásával.

A hagyományos és a blended tanulás közötti különbség nem csupán a tanult anyag elsajátításának mélységében van, hanem az önfegyelemben, az önirányításban, a felelősségtudatban és a képzésben részt vevő motiváltságában.

Blended képzések a Könyvtári Intézetben

A Könyvtári Intézet – e-learning tevékenységére vonatkozó stratégiai tervében foglaltaknak megfelelően – egyre több tanfolyamot engedélyezett blended formában. Ennek köszönhetően a jelentkezők blended képzésben tanulhatnak az online tananyagok szerkesztéséről, a távoktatás módszertanáról, és legutóbb a tanulás sajátosságairól állítottak össze továbbképzési programot, tekintve, hogy az online oktatás és tanulás során nemcsak a tanár szerepe változik, hanem a résztvevőknek is másfajta kompetenciákkal kell rendelkezniük.

Az online tanulás módszerei és eszközei című képzésről

Az oktatás és a tanulás módszertana egymással kölcsönhatásban van, így szinte nem is lehet elválasztani egymástól a két nézőpontot, de ezúttal igyekeztünk elsősorban a tanulói szemszögből összeállítani az önálló tanuláshoz szükséges eszköztárat. A képzés típusából következően a tananyag átadása részben távoktatásban történt, részben pedig kontaktórákon, személyes jelenléttel. A járványhelyzet miatt végül nem minden a terveink szerint alakult.

Az online tananyag

A képzéshez online tananyagot készítettünk, valamint összeállítottuk a hozzá kapcsolódó kötelező és ajánlott irodalom listáját. Az oktatási tartalmat a nyílt forráskódú *eXeLearning* XHTML-szerkesztővel készítettük el, és ennek a szoftveres verzióknak a PDF-verzióját is elérhetővé tettük. Mind a HTML5-ben készült, mind a PDF-formátumban összeállított ismereteket a Könyvtári Intézet távoktatási portálján tettük elérhetővé és letölthetővé a tanfolyamok résztvevői számára. (A képzés ideje alatt a multimédiás tananyag fejlesztése is folyamatban volt, de sajnos, a képzés első alkalmával még nem tudtuk használni.) Az online tananyag (HTML5) a teljes átadandó ismeretanyag esszenciáját jeleníti meg, kiemelve a lényeges részeket. A tananyagban elhelyeztünk néhány ellenőrző kérdést is a gyakorláshoz. Az ismeretek kiegészítéseként olvasnivalókat ajánlottunk, amelyek nem részei ugyan a kötelező irodalomnak, de segítik az elmélyülést az adott témakörben.

Arra törekedtünk, hogy mindenki számára megjeleníthető legyen a tananyag. A résztvevők többsége rendelkezik számítógéppel vagy okoseszközzel és internethozzáféréssel, így a böngészőkben megjeleníthető tartalom kezelése nem okozott gondot senkinek.

1. konzultációs nap

Az első konzultációs napot a meghirdetett időpontban, a Könyvtári Intézet hagyományos oktatótermében megtartottuk, bár felmerült bennünk a kérdés, hogy az ország több pontjáról érkező jelentkezők számára az utazás és a találkozás a járványügyi helyzet miatt mekkora kockázattal jár. Többen hezitáltak, de végül csaknem mindenki jelen volt a résztvevők közül.

Az adminisztrációs teendők elvégzése után tértünk rá a tanfolyami „órarend” ismertetésére. Nem mindenki vett részt korábban távoktatásban, ezért úgy gondoltuk, hogy fontos ismertetni a tanfolyam menetét, az órák megoszlását és az önállóan elsajátítandó tananyagot. Elmondtuk a tudnivalókat a képzést lezáró dolgozatról, és ötleteket adtunk annak témaválasztásához.

A nap folyamán vázlatosan ismertettük a tananyagot, bemutattuk az e-learninghez kapcsolódó fogalmakat, összehasonlítottuk a fizikai és az online tanulási környezetet, beszéltünk az online tanulás módszereiről, azokról a tanulói és oktatói kompetenciákról, amelyek az online tanulás és oktatás folyamatához szükségesek. Igyekeztünk eloszlatni az online tanulókkal kapcsolatos aggodalmakat, de arra is felhívtuk a figyelmet, hogy a távoktatás más hozzáállást kíván a résztvevőktől, mint a tisztán jelenléti oktatás. Itt nagyobb önállóságra van szükség, jól kell gazdálkodni az idővel, elengedhetetlen a tanulási motiváció és a felelősségérzet a vállalt tanulási feladat iránt.

Beszélgató formában ismerkedtünk meg a kollégákkal, céljaikkal, előzetes ismereteikkel. Többen közülük a közoktatásban könyvtárostánárként dolgozva már szereztek több-kevesebb tapasztalatot a digitális oktatás területén, és a pedagógus végzettségük is segítségükre volt. A résztvevők közül néhányan felhasználóképzések keretében próbálták ki az elektronikus oktatási tartalmakat és eszközöket, vagy a jövőben terveznek online programokat szervezni.

2. konzultációs nap

A második személyes találkozást a tanfolyam végére időzítettük, hogy legyen mód a tananyag távoktatási részének feldolgozására, az online tanulás során felmerült kérdések összegyűjtésére, illetve segítséget tudjunk adni a záródolgozat elkészítéséhez. Mivel ezt eredetileg személyes jelenlétű, gyakorlati jellegű foglalkozásnak terveztük, ide került be az okostábla használatának bemutatása is.

Sajnos azonban a járványhelyzet miatt hozott korlátozó intézkedések következtében az utolsó pillanatban le kellett mondanunk a jelenléti oktatásról. Ugyanakkor semmiképpen sem akartuk elhalasztani a tanfolyam második napját, ezért inkább azon dolgoztunk, hogy alternatív megoldást találjunk, és a szükséges tudásanyagot (gyakorlati ismeretek, okostábla bemutatása) közvetíteni tudjuk a jelentkezőknek.

A Microsoft Teams alkalmazás tapasztalatai

A tanfolyamfelelős segítségével mindenkit értesítettünk a változásról és arról, hogy a *Microsoft Teams* szoftver segítségével tudjuk majd megtartani a képzési napot. Így nem kellett utaznia senkinek, viszont otthon (vagy a munkahelyen) mindenkinek meg kellett oldania, hogy kapcsolódni tudjon a Teams-csoporthoz a megadott napon. Kisebb zökkenőket okozott, hogy nem mindenkinek volt tapasztalata az alkalmazás használatában. Volt, aki másik szoftvert (Google Classroom, Zoom stb.) preferált volna, mert azzal jó tapasztalatai voltak, vagy az adott munkahelyen egy másik szoftver használata terjedt el. Mivel a Könyvtári Intézet mint tanfolyamszervező számára a Microsoft Teams áll rendelkezésre, annak használatára került sor.

A nap során számos problémával kellett megküzdeni. Nem igazán maradt idő a kapcsolat előzetes kipróbálására sem, így csak a tanfolyam reggelén nyílt lehetőség arra, hogy kinek-kinek támogatást nyújtsunk a belépéshez. Akik munkahelyről akartak belépni, esetenként jogosultsági akadályokba ütköztek, vagy az informatikai biztonsági rendszer nem adott lehetőséget a belépésre. Az egyik tanfolyami résztvevő személyesen az OSZK-ban követte az eseményeket. Az otthonról bejelentkezők esetében előnyös volt, ha rendelkeztek számítógéppel, internetkapcsolattal, videokamerával, hangszóróval és mikrofonnal.

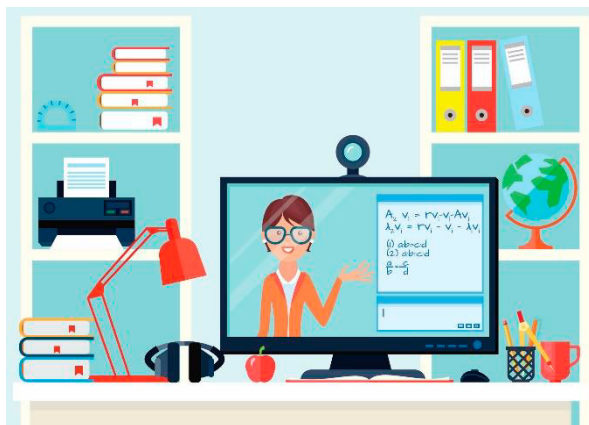
Végül némi késéssel és kisebb nehézségek árán, de mégiscsak meg tudtuk tartani az órákat, ha nem is olyan hatékonysággal, mint ahogyan az személyesen történhetett volna. A stabilabb kapcsolat érdekében az oktatók előadása alatt kértük, hogy mindenki kapcsolja ki a mikrofonját és a kameráját, hogy a hang- és képátvitel során a lehető legkevesebb zavaró tényező merüljön fel. A tapasztalatok szerint nem a böngészőben működő Microsoft Teams-verziót célszerű használni, hanem – ha van rá lehetőség – a letölthető, asztali alkalmazást.

Problémát jelentett az is, hogy aki munkahelyről jelentkezett be, nem tudta egész napra foglalni az eszközöket és a helyet, így erre is tekintettel kellett lennünk. (Ez a probléma természetesen otthoni környezetben is jelentkezhet, legfeljebb más okból.) Az ismertetett nehézségek miatt valamivel rövidebb volt a képzési idő, ennek kompenzálására kisebb otthoni feladatokat adtunk a képzés résztvevőinek. Az elkészítésükre kitűzött határidőt a helyzetre való tekintettel egyszer meg kellett hosszabbítanunk, de végül mindenki elkészült a feladatokkal.

Feladatok, záródolgozat

A kisebb feladatok egyúttal a tananyag gyakorló feladatai voltak, ezekkel próbáltuk rögzíteni a már megszerzett és elsajátított ismereteket. Ezeket mindenki a saját időbeosztása szerint, a bemutatott weboldalak, szolgáltatások (infografika, gondolatterkép, PPT-szerkesztők, tartalommegosztási lehetőségek) használatával tudta megoldani.

A záródolgozat témája a következő volt: tervezzen meg egy személyes online tanulási környezetet maximum 3–5 oldal terjedelemben. Nagyon szép megoldások születtek, sőt volt, aki eleve egy választott alkalmazás köré alakította ki azt az online térben.

Forrás: <https://pixabay.com/hu/>

Tervek

Bár a Könyvtári Intézetben sok évre nyúlik vissza a távoktatási tapasztalat, de csak az utóbbi években indult meg az online tananyagok tudatos fejlesztése és az online oktatás lépcsőzetes bevezetése. A Digitális Oktatási Stratégia sürgeti az e-learning alkalmazását az oktatás minden szintjén, így a felnőttképzésben is. A Könyvtári Intézet is ennek szellemében tervezi a szakmai továbbképzések átalakítását. Az e-learning stratégiai tervben kijelölt fejlesztési irány mindenképpen a blended és az online oktatás elterjesztése felé mutat, amely rugalmas és költség-hatékony megoldást kínál a szakmai ismeretek rendszeres frissítésére, bővítésére.

A tantermek felújítása és az új eszközök beszerzése megvalósult. Az intézet számára több hely került kialakításra, és könnyebben elérhetővé vált a két oktatóterem. Egymás mellett kapott helyet a jelenléti oktatásra tervezett két, egyenként harminc fő befogadására alkalmas helyiség, közülük az egyikben minden tanfolyami résztvevő modern asztali számítógépeken dolgozhat. A másik tanteremben csak az oktató használ számítógépet, de mindkét teremben van okostábla és kivetítési lehetőség. Ezeket a termeket az intézet már használja, igaz, a járvány miatt sokszor csak „félházzal” üzemelnek.

Az engedélyezett tanfolyamok között növekedett a blended képzések száma. Az utóbbi években egyre több, részben távoktatásban megvalósuló továbbképzésre kapott engedélyt az intézet.

A stratégiai tervnek megfelelően az OKR-projekt keretében alakult munkacsoport támogatásával új online tananyagok bevezetéséhez is készültek kéziratok, illetve ahol ez reálisnak tűnt, elkezdődött a korábbi tananyagok átalakítása a távoktatás sajátosságainak megfelelően. Természetesen nem minden tananyag alkalmas a digitális oktatásra, és nem mindig egyszerű ez az átalakítás, de a munkacsoport igyekszik ebben a kéziratok megíróinak a segítségére lenni.

Bár jó úton halad a stratégiai célok megvalósítása, azonban a szűkös fejlesztői kapacitás korlátozó hatással van az elektronikus oktatás bevezetésére: a korszerű tanulási környezet és az e-learning környezet fejlesztésével lassabb ütemben haladunk, mint ahogy szerettünk volna.

Mindenesetre az oktatási tevékenységet menedzselő e-learning rendszer kialakítása folyamatban van. A szűkös fejlesztői kapacitás mellett a világjárvány is nehézségeket okoz: lelassult a fejlesztés, így a rendszer bevezetése is késik. Az átmeneti időszakban az elkészült online tananyagokat olyan verzióban szolgáltatja a Könyvtári Intézet a képzésben részt vevőknek, amelynek a lejátszásához csak böngészőre van szükség. Így fokozatosan egyre jobban hozzászoktathatók a képzésre jelentkezők és az oktatók a digitális oktatáshoz.

Összefoglalás

Számos nehézséget és kellemetlenséget okoz az emberek hétköznapijában a koronavírus-járvány, viszont a digitális oktatás tekintetében előrelépést hozott a rendkívüli helyzet. Szinte egyik hétről a másikra kényszerültünk a személyes találkozások számának lecsökkentésére, az online kommunikáció kiterjesztésére, az elektronikus eszközök és alkalmazások használatára. Továbbra sem csökken a tanulási kedv, de nagyon fontos, hogy egyre több lehetőség legyen a tanulásra a személyes jelenlét mellőzésével vagy csökkentésével.

A képzésben részt vevők elvárásai és véleménye jelentősen segítik a képzések oktatóinak és oktatásszervezőinek munkáját. Az igények, ötletek, javaslatok beépülnek a következő tanfolyam menetébe. A blended rendszer a szervezők részéről – a tapasztalatok figyelembevételével – folyamatos fejlesztést, naprakész frissítést igényel. Ez azonban az előnye is, hiszen viszonylag gyorsan igazítható a résztvevők igényeihez.

(A cikkben ismertetett képzés a 2021-es képzési tervben is szerepel. A tanfolyamok következő időpontjairól hírt fogunk adni a Könyvtári Intézet weboldalán.)

Tisztelt Olvasónk! Ezúton tájékoztatjuk, hogy a jelen, online módon megjelent cikk a nyomtatásban megjelent azonos című írás utolsó érvényes, lezárt változata. Szepesi Judit